

## ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

### Εισαγωγικά

Ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1965 ἀνέλαβον ὑπερσίαν παρὰ τῇ Ἐφορεῖα ὁ Ἐπιμελητὴς Νικόλαος Νικονάνος, μὲ ἔδραν τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἡ Ἐπιμελήτρια Χρυσάνθη Μαυροπούλου - Τσιούμη, μὲ ἔδραν τὴν Βέροian.

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἔργον τῆς Ἐφορείας ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν μνημείων, ἡ κήρυξις ὡς ἱστορικῶν διατηρητέων σημαντικοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἡ συγκέντρωσις ἀρχαιολογικῶν εἰδήσεων καὶ ἡ στερέωσις μνημείων.

Ἀναλυτικῶς καὶ κατὰ περιοχὰς τὸ ἔργον τῆς Ἐφορείας ἔχει ὡς ἑξῆς:

### ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

#### 1. Οἰκόπεδον οἰκοδομῆς Βακούρα

Ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρίγκιπος Νικολάου 1, ἔνθα εἶχεν ἀποκαλυφθῇ τὸ ἔτος 1962 καὶ κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων τῆς οἰκοδομῆς Ἡ. Βακούρα τμήμα τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ συνθρόνου παλαιохριστιανικῆς βασιλικῆς (βλ. ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 256), ἐγένοντο, βάσει μελέτης ἐκπονηθείσης ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως, ἐργασίαι ἐπικαλύψεως τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ διατηρῶνται τὰ κτίσματα ἐν ὑπογείῳ καὶ νὰ εἶναι ἐπισκέψιμα.

Τῶν ἐργασιῶν τούτων προηγήθη καθαρισμὸς τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ ἐν συνεχείᾳ μικρὰ περαιτέρω, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ πεζοδρομίου, βάσει τῆς μελέτης, ἀνασκαφὴ τοῦ ὑπολοίπου χώρου. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεκαλύφθη συνέχεια τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου αὐτῆς, ὡς καὶ τῶν βαθμίδων τοῦ συνθρόνου (Πί ν. 391 α - γ).

Κατὰ τὴν ἄρσιν τῶν χωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναμοχλευθῇ, ὡς ἐξηκριβώθη νῦν, κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων, ἀνευρέθησαν πολλὰ ψηφίδες διαφόρων χρωμάτων, ἀποδεικνύουσαι ὅτι ὑπῆρχε ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἄγνωστον ποῦ, καθ' ὅτι τὰ χρώματα εἶχον ἐπισωρευθῇ ἐκεῖ, ὡς ἐλέχθη, παλαιότερον.

Ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ συνεχίζεται κατὰ τὸ μείζον αὐτῆς τμήμα ὑπὸ τὸ κατὰστρωμα τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ Πρίγκιπος Νικολάου, ἀνατολικῶς τῆς ἀψίδος τῆς Ἀγίας Σοφίας, μόνον δὲ ὁλοκληρώσει τῆς ἀνασκαφῆς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

Τὰ μέχρι τοῦδε στοιχεῖα εἶναι ἀνεπαρκῆ καὶ

συγγέονται ἐκ τῆς προηγηθείσης ἀναμοχλεύσεως τοῦ χώρου.

Προβλήματα ἐδημιούργησαν αἱ ὑπάρχουσαι ὑπὸ τὸ πεζοδρόμιον ἐγκαταστάσεις ἀγωγῶν ὑδρεύσεως, ἤλεκτροφωτισμοῦ, τηλεφωνικοῦ δικτύου καὶ ἀποχετεύσεως. Μετὰ τὴν ἐκσκαφὴν κατεσκευάσθη τοῖχος ἀντιστηρίξεως, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ πεζοδρομίου καθοριζομένην γραμμὴν, ἣν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ μελέτη, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐστηρίχθη πλάξ ἐκ μετῶν - ἄρμῃ, εἰς τὴν στάθμην τοῦ πεζοδρομίου καὶ οὕτως ὁ ἀρχαιολογικὸς χώρος ἐκαλύφθη ὡς ὑπόγειος, καταστάς προσιτὸς διὰ σιδηρᾶς κλίμακος καὶ καταπακτῆς ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου. Ὁ ὅλος ἀνασκαφὴς χώρος, καταλαμβάνων καὶ μέρος τοῦ ὑπογείου τῆς οἰκοδομῆς, ἀπεκλείσθη ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοιχίου, γενόμενος οὕτως ἀνεξάρτητος.

#### 2. Τείχη

Ἐργασίαι στερεώσεως μικρᾶς ἐκτάσεως ἐγένοντο εἰς τμήμα τῶν τειχῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐβρου, ἔνθα ταῦτα εἶχον ὑποστῇ διάρρωσιν καὶ εἶχε δημιουργηθῇ οὕτω κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν τῶν περιοίκων. Αἱ ἐργασίαι περιορίσθησαν εἰς συμπλήρωσιν τῆς διαβρωθείσης τοιχοποιίας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς στερέωσιν τοῦ ὑπερκειμένου τμήματος.

### ΒΕΡΟΙΑ

#### α. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος

Κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος (βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 474) εἶχεν ἀποκατασταθῇ κτηριακῶς τὸ μνημεῖον τοῦτο.

Ἐφέτος, διὰ τοῦ συνεργείου τοῦ καλλιτέχνου - συντηρητοῦ Φ. Ζαχαρίου, ἐγένετο καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν, αἵτινες διασφύζονται μόνον εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα (Πί ν. 392 α) (βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 29 - 30). Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀπεκολλήθη ἀπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐκ τῆς μεταγενεστέρως φραχθείσης νοτίας θύρας ἐπικοινωνίας τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὸ κλῖτος, νεώτερον (18ου αἰῶνος) στρώμα τοιχογραφιῶν, τοποθετηθὲν ἐντὸς πλασιῶν καὶ ἀναρτηθὲν εἰς ἕτερον τοῖχον τοῦ ναοῦ. Οὕτως ἀπεκαλύφθησαν, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν αἱ ἀρχικαὶ τοιχογραφίαι. Τὴν μελέτην καὶ δημοσίευσιν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ ἀνέλαβεν ὁ ὑπογραφομένος.

#### β. Ἅγιος Γεώργιος

Τοῦ μνημείου τούτου ἐγένετο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος στερέωσις τοῦ νοτίου τοίχου καὶ μερικὴ ἀνακεράμωσις τῆς στέγης (βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρο-

νικά, σ. 474). Ἐφέτος τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω συνερ-  
γεῖον ἐξετέλεσε στερέωσιν τῶν τοιχογραφιῶν  
τοῦ τε νάρθηκος καὶ τοῦ κυρίως ναοῦ, καθ' ὅ,τι  
αὐταὶ εἶχον ἀποκολληθῆ ἔν πολλοῖς (ΑΔ 21  
(1966): Χρονικά, σ. 30). Διὰ τοῦ καταλλήλου  
ὀπλισμοῦ ἐξησφαλίσθησαν μὲ σκοπὸν νὰ συν-  
εχισθῶσιν αἱ ἐργασίαι καὶ ὁ καθαρισμὸς τὸ  
προσεχὲς ἔτος (Πί ν. 392 β).

#### γ. Ἅγιος Βλάσιος

Τοῦ μνημείου τούτου ἐγένετο, ἀφ' ἐνὸς μὲν δο-  
κιμαστικὸς καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν, κυ-  
ρίως εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα, ὑπὸ τοῦ συνεργείου Φ.  
Ζαχαρίου (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 29), ἀφ'  
ἐτέρου δὲ ἀντιστήριξιν τοῦ δυτικοῦ τοίχου (Πί ν.  
393 α), ὑποστάντος ἐπικίνδυνον ἀπόκλινιν ἐκ  
τῆς κατακορύφου καὶ ἀποκόλλησιν ἐκ τοῦ λοι-  
ποῦ σώματος τοῦ ναοῦ, προβλεπομένης τῆς συν-  
εχίσεως τῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, λό-  
γῳ καὶ τοῦ προκεχωρημένου τῆς ἐποχῆς. Ἐγένετο  
ἐπίσης ὑποστύλωσις τοῦ τὸξου τῆς στέγης, πα-  
ρουσιάζοντος ρωγμὰς κατὰ τὴν κλεῖδα.

#### ΚΑΣΤΟΡΙΑ

##### α. Ἅγιος Νικόλαος Κασνίτζη

Ὑπὸ τοῦ συνεργείου Φ. Ζαχαρίου ἐγένοντο  
στερεωτικαὶ ἐργασίαι — αἱ ἄκρας ἐπέιγουνται —  
εἰς τὰς τοιχογραφίας (βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρο-  
νικά, σ. 30).

##### β. Συγκέντρωσις καὶ καταγραφή φορητῶν εἰκόνων

Μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ βοηθοῦ  
τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Νικολάου Ζία καὶ  
τὴν πολύτιμον συμπάρστασιν τοῦ Νομάρχου  
Καστορίας κ. Ἰ. Μαζαράκη - Αἰνιᾶνος, ἀλλὰ  
καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἀμέριστον βοήθειαν  
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καστορίας κ. Νικηφόρου,  
συντελέσθη συγκέντρωσις καὶ καταγραφή με-  
γάλου ἀριθμοῦ βυζαντινῶν εἰκόνων, ἀποκειμέ-  
νων μέχρι τοῦδε εἰς διαφόρους ναοὺς τῆς πόλεως,  
τοὺς πλείστους ἀφυλάκτους.

Αἱ εἰκόνες αὗται ἀπετέθησαν, ὑπὸ μορφὴν  
προχείρου ἐκθέσεως, εἰς παρεκκλήσιον τοῦ Ὁρ-  
φανοτροφείου Καστορίας, δι' ὃ ἐλήφθησαν ὅλα  
τὰ μέτρα ἀσφαλείας, κατασκευασθῶν εἰδικῶν  
σιδηροφράκτων θυρῶν καὶ παραθύρων, μερίμνῃ  
τῆς Νομαρχίας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἐφο-  
ρείας.

Τῶν εἰκόνων τούτων ἐγένετο μερικὸς δοκιμα-  
στικὸς καθαρισμὸς ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου - συντη-  
ρητοῦ Φ. Ζαχαρίου, ἐκτός δὲ τῆς διασφαλίσεως  
αὐτῶν ἀπὸ παντὸς κινδύνου ἀπωλείας ἢ κατα-

στροφῆς, ἡ ὅλη προσπάθεια εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα  
τὴν δημιουργίαν εἰς Καστορίαν μιᾶς μοναδικῆς  
ἐκθέσεως βυζαντινῶν εἰκόνων, ἥτις θέλει ὁλο-  
κληρωθῇ διὰ τῆς στερεώσεως τῶν εἰκόνων, κα-  
θαρισμοῦ καὶ καταλλήλου ἐκθέσεως αὐτῶν.

Τὸ μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθὲν ἔργον διετέλεσεν  
ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Ἐπιθεω-  
ρητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, Διευθυντοῦ τοῦ  
Βυζαντινοῦ Μουσείου κ. Μανόλη Χατζηδάκη  
(βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 30).

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω εἰκόνων ἐγένετο ἔλεγχος καὶ  
καταγραφή τῶν εἰκόνων τῶν πλείστων χωρίων  
τοῦ Νομοῦ Καστορίας.

#### ΓΑΛΑΤΙΑ

Ὁ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁμωνύμου χωρίου εὐρι-  
σκόμενος μεσαιωνικὸς πύργος εἶχεν ὑποστῇ σο-  
βαρὰς ζημίας (Πί ν. 393 β) καὶ ἀπετέλει μό-  
νιμον κίνδυνον διὰ τοὺς περιοίκους, ἐνθ' οὖν τῷ  
χρόνῳ ἐπεδεινόντο ἡ φθορὰ αὐτοῦ. Βάσει μελέ-  
της, ἐκπονηθείσης ὑπὸ τῆς Δ/νσεως Ἀναστηλώ-  
σεως, ἀνελήφθη ἡ στερέωσις αὐτοῦ (Πί ν. 394 α).  
Κατ' ἀρχὴν ἀπεκόπη μέγα δένδρον ἀναφυὲν εἰς  
τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγέ-  
νετο ἡ ἐμφραξις τῶν πολλῶν ρωγμῶν τῆς τοιχο-  
ποιίας καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς βάσεως αὐ-  
τοῦ, ἥτις εἶχε διαβρωθῇ ὑπὸ περιρρέοντος τὸν  
πύργον ρυάκος, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὕδατος περιω-  
ρίσθησαν ἐντὸς ὑπογείου ἀγωγοῦ ἐπὶ τούτῳ  
κατασκευασθέντος. Ἐσωτερικῶς συνεπληρώθη-  
σαν αἱ θυρίδες, αἵτινες εἶχον φθαρῇ κατὰ τὰ πλαί-  
σια αὐτῶν εἰς πλείστα σημεία, ἐτοποθετήθησαν  
δὲ νέαι ξυλοδεσμία ἐξ ἀγρίας ξυλείας, καθ' ὅ,τι  
αἱ παλαιαὶ εἶχον καταστραφῇ ἢ ἐξαφανισθῇ  
(Πί ν. 393 γ - δ). Ἀφρηθὲ ὡσαύτως μέγα μέ-  
ρος ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου.

#### ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

##### Ναὸς Πρωτάτου ἐν Καρυαῖς

Τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ναοῦ ἐγένετο κατὰ τὸ  
παρελθὸν ἀποκατάστασις, ὡς καὶ στερέωσις καὶ  
καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν αὐτοῦ (ΑΔ 16  
(1960): Χρονικά, σ. 230). Κατὰ τὰ τελευταῖα  
ἔτη ἤρχιζεν ἐμφανιζομένη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν  
πλευρὰν καὶ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν ὕγρα-  
σία, προσβάλλουσα καὶ τὰς τοιχογραφίας. Τὸ  
γεγονὸς ὑπεχρέωσε τὴν Ὑπηρεσίαν, ὅπως μελε-  
τήσῃ τὸ ὅλον θέμα. Ἡ μελέτη ἀνετέθη εἰς τὸν  
καθηγητὴν τῆς Α.Σ.Κ.Τ. κ. Παύλον Μυλωνᾶν,  
ἀντεμετωπίσθη δὲ εὐθὺς ἀμέσως ἡ στεγάνωσις  
κατὰ τῆς ὕγρασιος, διὰ συγχρόνων ὀλικῶν, τῆς  
ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ τῶν γωνιῶν, καθ' ὅσον

ήτο σαφές ότι η ύγρασία, ητις επικρατεί κατά το πλείστον του έτους εν Καρυαίς, διεπότιζε την τοιχοποιίαν. Ούτως εκαθαρίσθησαν οί άρμοι από του κονιάματος και άντ' αὐτοῦ ἐκαλύφθησαν δι' ειδικοῦ μονωτικοῦ κατά τῆς ύγρασίας ὕλικου (vandex), δι' οὗ ἐπεχρίσθη και ὁλόκληρος ἡ ἀνατολική πλευρά τοῦ ναοῦ και αἱ γωνίαι (Πί ν. 394 β). Διά τοῦ τρόπου τούτου ἀπεσοβήθη πλήρως ἡ διεΐσδυσις τῆς ὕγρασίας, ὡς ἀπεδείχθη κατά τὸν ἐπελθόντα χειμῶνα, ὁπότε οὐδέν ἴχνος αὐτῆς παρουσιάσθη.

Μετά τὴν στεγάνωσιν ταύτην θέλει ἀκολουθήσει δευτέρον στάδιον ὡς πρὸς τὴν μορφήν τῆς ἀνατολικῆς ὤψεως τοῦ ναοῦ, προκειμένου νά καλυφθῇ τὸ διά τὴν μόνωσιν χρησιμοποιοῦν ὕλικόν.

M. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

\*

### ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΔΙΟΥ

Διά δαπάνης τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπογραφομένου συνεχίσθη και κατά τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἀνασκαφή τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Δίου (βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 477 κ.έ.). Εἰς τὴν ἀνασκαφήν ἐβοήθησαν οἱ τελειόφοιτοι τῆς Σχολῆς κ. Γ. Γούναρης και αἱ δδ. Παναγιῶτα Γκουράσα και Παναγιῶτα Ἀσημακοπούλου.

Ἡ ἐφετινὴ ἀνασκαφή περιωρίσθη κυρίως εἰς τὴν ἀποκάλυψιν και διερεύνησιν τοῦ δυτικῆς τῆς βασιλικῆς ἐκτεινομένου χώρου, ὅπου πέρυσι διεπιστώθησαν τοῖχοι βαίνοντες παραλλήλως και καθέτως πρὸς αὐτήν.

Ἐπειδὴ πρόκειται ὡς γνωστόν, περὶ δύο ἐπαλλήλων βασιλικῶν, ἐγένετο κατ' ἀρχάς διά δοκιμαστικῶν τάφρων εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ χώρου προσπάθεια καθορισμοῦ τῆς στάθμης, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ἐνδεχομένης τὸ δάπεδον τοῦ τυχόν ὑπάρχοντος αἰθρίου τῆς ἀρχαιοτέρας βασιλικῆς (Α). Ὅλοι αἱ ἔρευναι, και ἰδιαίτερος αἱ ἐξωτερικῶς και παραλλήλως πρὸς τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ νάρθηκος και εἰς τὴν στάθμην τοῦ δαπέδου τῆς βασιλικῆς Α ἐνεργηθεῖσαι, οὐδέν ἀπέδωκαν. Δέν εἶναι ἀπίθανον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς βασιλικῆς Α και τὴν ἐπ' αὐτῆς ἱδρυσιν τῆς νεωτέρας βασιλικῆς (Β), τὸ αἶθριον τῆς πρώτης νά κατεστράφη ὁλοσχερῶς. Τὴν ἀποψίν μου αὐτὴν ἐνισχύει ἡ ἀποκάλυψις κατά τὴν βορείαν πλευράν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου στενομήκους διαμερίσματος (διαστ. 16 x 3.40 μ.), τοῦ ὁποίου τὸ ἐκ κεραμικοῦ κονιάματος δάπεδον εὗρίσκεται

εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Α στάθμην (Πί ν. 395 α). Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ διεπιστώθησαν διάφοροι ἀδιάγνωστοι κατασκευαί. Τίνα προορισμὸν εἶχε τὸ διαμέρισμα τοῦτο δέν εἶναι δυνατόν νά καθορισθῇ. Κατὰ τὴν ἱδρυσιν τῆς βασιλικῆς Β και τὴν νέαν διαμόρφωσιν τοῦ πρὸ αὐτῆς ἐκτεταμένου χώρου και τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἀρχαιοτέρου αἰθρίου ἐπληρώθη πιθανῶς διά κρημνισμάτων και ἄλλων χωμάτων, καθ' ὃν τρόπον κατεχώσθησαν συστηματικῶς και ὅλα τὰ ἑρείπια τῆς πρώτης βασιλικῆς. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ βορείου ἐξωτερικοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη εἰσοδος, πλ. 2.40 μ., διατηροῦσα τὸν μαρμάρινον αὐτῆς οὐδόν.

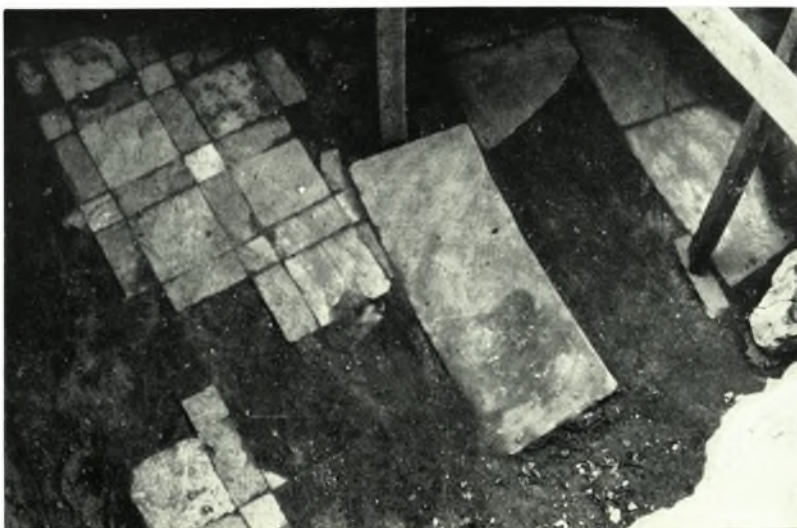
### Τὸ αἶθριον

Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα λωρίς, ἀποτελοῦσα τὸ βόρειον σκέλος στοᾶς, συνεχίζεται μετὰ τὸ αὐτὸ πάντοτε πλάτος (3.40 μ.) πρὸς Δ. και Ν. περιβάλλουσα ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν ἀκανόνιστον παραλληλόγραμμον χώρον (Πί ν. 395 α' Σχ ἐδ. 1). Τὸ νότιον σκέλος τῆς στοᾶς, μήκους ἐπίσης 16 μ., διατηρεῖται σχετικῶς εἰς καλυτέραν κατάστασιν (Πί ν. 395 β). Ἡ ἐπίστρωσις τοῦ δαπέδου αὐτοῦ εἶναι ψηφιδωτή, συνισταμένη ἐκ μεγάλων σχετικῶς ψηφίδων τὰ δὲ χρώματα περιορίζονται εἰς λευκόν, μαῦρον και ἐρυθρόν. Ὅλον τὸ δάπεδον περιβάλλεται κατά τὰς πλευράς διά πλατείας λευκῆς ταινίας, ἥτις και ἐγκαρσίως βαίνουσα διαιρεῖ τοῦτο εἰς δύο διάχωρα (Σχ ἐδ. 2). Ἐκάτερον παραλληλόγραμμον διάχωρον περιβάλλεται ὑπὸ στενωτέρας μαῦρης ταινίας. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἐγγράφεται λευκὸς σταυρὸς μετὰ διαπλατυνομένης τὰς ἀκμᾶς τῶν κεραιῶν (Πί ν. 395 γ). Τὰ ἐκ τῶν κεραιῶν τοῦ σταυροῦ και τοῦ πλαισίου δημιουργούμενα τέσσαρα παραλληλόγραμμα χωρίζονται διά λεπτῆς διαγωνίου γραμμῆς εἰς ὀρθογώνια τρίγωνα, ἐξ ὧν τῶν μὲν ἐξωτερικῶν αἱ ψηφίδες εἶναι ἐρυθραί, τῶν δὲ ἐσωτερικῶν μαῦραι.

Τὸ δυτικὸν διάχωρον κοσμεῖται διά ρόμβου, τοῦ ὁποίου τὸ περίγραμμα εἶναι μαῦρον, ἐνῶ τοῦ ἐμβαδοῦ αἱ ψηφίδες εἶναι λευκαί. Τὸ κέντρον ποικίλλεται δι' ἐρυθροῦ τετραγώνου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς πλευράς ἐφάπτονται κατά κάθετον ἐνοῖαν ἐρυθραὶ ἐλλείψεις. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο διακόπτεται ὑπὸ προχείρου νεωτερικοῦ τοίχου (Πί ν. 395 β).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀπελευθερώσεως τοῦ χώρου ἐκ τῶν κρημνισμάτων και τῆς ἐρεύνης περὶ αὐτόν, διεπιστώθησαν κατά τὴν ἐξωτερικὴν παρειάν τοῦ βορείου τοίχου τοῦ σκέλους τούτου τῆς στοᾶς μεγάλοι πλίνθοι μετὰ κεραμικοῦ κονιάματος, τμήματα κτιστῶν τῶζων, βάσεις τινές και τεμάχια





Θεσσαλονίκη, Οικόπεδον Ἡ. Βακούρα: α. Ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, β. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀψίδος, γ. Λεπτομέρεια τοῦ δαπέδου

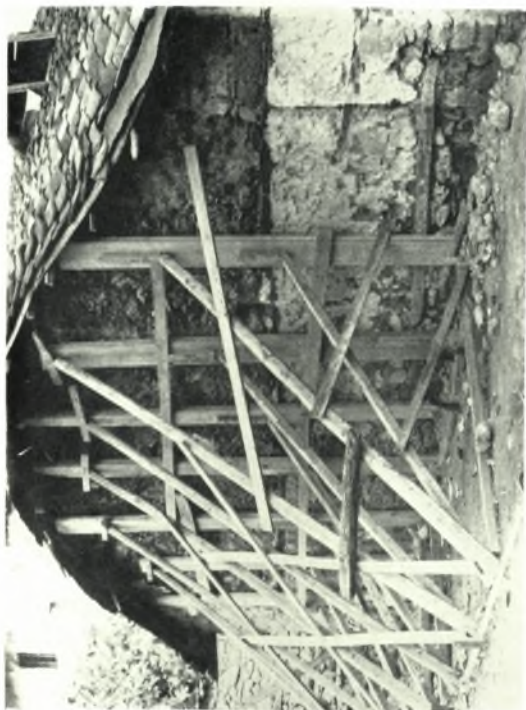
Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



Βέροια: α. Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Δεῖγμα καθαρισμοῦ τῶν τοιχογραφιῶν, β. Ἁγ. Γεώργιος. Δεῖγμα καθαρισμοῦ τῶν τοιχογραφιῶν ( φωτ. Φ. Ζαχαρίου )

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

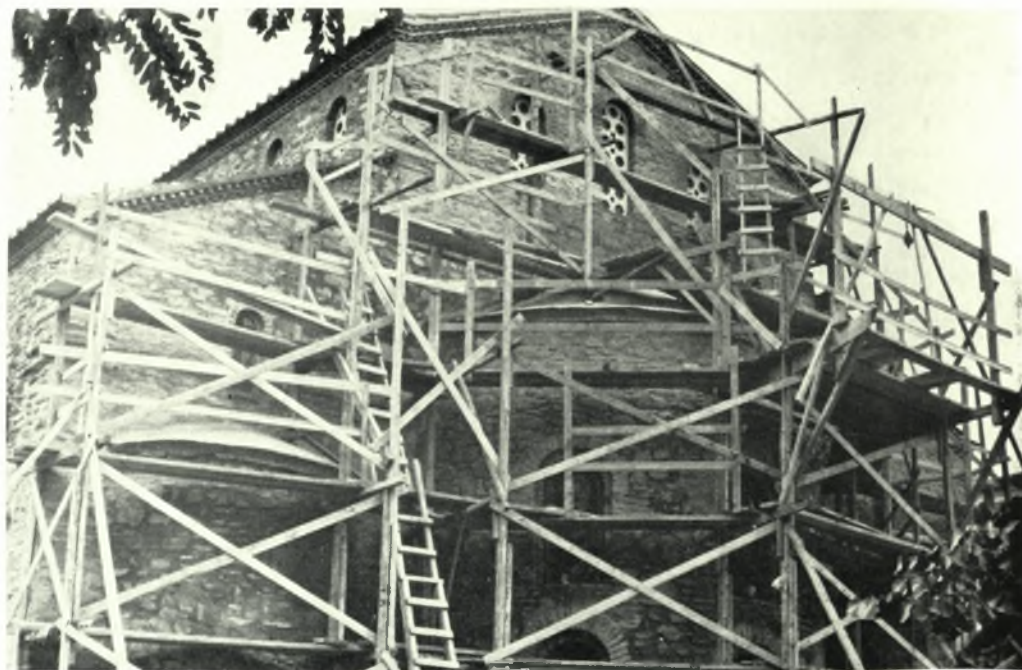




α. Ἀντιστήριξες δυτικοῦ τοῖχου Ἁγ. Βλασίου Βεροίας, β - δ. Γαλατῖτσα: β. Ρωγαί εἰς τὴν τοιχοποιίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ πύργου, γ - δ. Τμήμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ πύργου πρὸ καὶ μετὰ τῆς ἐργασίας

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ





α. Ἐξωτερικὴ ἄποψις τοῦ μεσαιωνικοῦ πύργου Γαλατίτισης μετὰ τὰς ἐργασίας στερεώσεως.  
β. Ἡ Α. πλευρὰ τοῦ ναοῦ Πρωτάτου Ἁγίου Ὁρους κατὰ τὰς ἐργασίας στεγανώσεως

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ